

УДК 811.161.2'1'324'38

КЛЮЧОВІ СЛОВА МОВИ ПОЛЬСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ*

Соломія БУК

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра загального мовознавства
solomija@gmail.com*

Статтю присвячено поняттю ключових слів (КС) у мові письменника. На матеріалі численних полоністичних досліджень встановлено методіку та критерії їх виокремлення, їх значення для аналізу ідіостилу автора. Подано їх перелік для понад 20 польських письменників. Застосовано основний метод їх виокремлення – зіставлення кількісних величин словника досліджуваних текстів із аналогічними показниками загальнономовного словника.

Ключові слова: ключові слова, частотність, частотний словник, індекс емпіричної ймовірності.

Польські мовознавці віддавна констатували доцільність виокремлення слів, що вказували б на найважливіші ознаки культури, народу, окремої творчої особистості, тобто ключових слів (КС). Це поняття застосовується при аналізі стилю й поетики, а також у комп'ютерній лінгвістиці, зокрема в автоматичному перекладі або в опрацюванні бібліотечної інформації. Про популярність такого аналізу тексту у полоністиці свідчить також те, що дефініція цього слова міститься у багатьох мовознавчих та літературознавчих словниках та електронних ресурсах. Так, польська дослідниця Е.Славковська, описуючи різні способи мовознавчої рефлексії над словником письменника, наголошує, що у структурному підході “аналіз лексичного рівня творів окремих письменників методом словникових полів (ról wygazowuch) із вказівкою на так звані ключові слова став одним із найбільш поширених у працях над поетичною мовою дослідницькою процедурою”¹.

До виділення КС, а також до аналізу стилю польських письменників з середини ХХ ст. науковці – Я.Самбор, Е.Стахурський, А.Блашкевич, В.Пісарек, Є.Енгелькінг-Тележинська, Е.Рудницька-Фіра, В.Зелех, Т.Скубялянка та ін. – почали застосовувати статистичні методи. Як стверджує Т.Лізісова, “важливість статистичного дослідження лексики у стилістичному аналізі тексту полягає в його об’єктивності та максимальній точності при виявленні вагомості текстових елементів”².

* Дослідження здійснено завдяки підтримці IBI AL.

¹ *Slawkowska E.* O różnych sposobach językoznawczej refleksji nad językiem artystycznym // *Język pisarzy jako problem lingwistyki.* Warszawa, 2009. T.2. S.32.

² *Lizisowa M.-T.* “O Słowach-kluczach polskiej epiki romantycznej” Edwarda Stachurskiego // *Konspekt. Pismo akademii pedagogicznej w Krakowie.* 2002. No. 2. <www.wsp.krakow.pl/konspekt/konspekt2/lizis.html> [Цит. 28.12.2012].

Оскільки в українському мовознавстві ця ідея перебуває на початковому етапі, варто ознайомитись із методами та результатами досліджень цього явища у західних сусідів.

У польській науковій літературі на позначення феномену КС використовуються словосполучення “wyraz-klucz”, “słowo-klucz”, “wyraz typowy”, “wyraz charakterystyczny”. Домінує в цьому ланцюжку терміносполука “wyraz-klucz”, який має декілька дефініцій.

Словник знань про мову дає таке визначення: ключовими “називаються слова, кількість уживання яких у межах певного тексту (чи текстів) даного письменника значно більша, ніж частотність їх уживання в загальній мові. Вони мають суттєву значеннєву цінність для автора, бо засвідчують його творчу манеру”³.

Більш розширений опис містить словник літературознавчих термінів: “Ключові слова – це слова, частотність яких в межах визначеної множини текстів (насамперед у творчості одного письменника) істотно переважає середню частотність їх функціонування в літературній мові. Таке відчутне статистичне відхилення від норми появи певних слів вказує на їх особливу значеннєву вагомість для цього автора. Визначення відповідного списку ключових слів, а також аналіз стилістичних полів, що творяться довкола них, дають важливу інформацію про механізм поетичної семантики, властивої письменнику або літературній школі”⁴.

“Ключові слова – це слова, властиві для даного тексту (автора, стилю, мовленнєвого жанру). Список ключових слів отримують шляхом порівняння частотності слів у тексті з їх частотністю у мові загалом”⁵, – так характеризує КС “Wikipedia”.

Лаконічне формулювання дає мегасловник: “Ключові слова – це слова, частотність яких у межах окресленого переліку текстів виразно перевищує середню частотність їх використання у мові”⁶.

Близькі до наведених такі дефініції: “Ключові слова – це слова, що з’являються у творах певного письменника чи в межах стилю і т.п. з частотністю вищою, ніж середня. Це вказує на їх особливу роль і приписуване їм значення. Нерідко вони групуються в асоціативні ланцюжки”⁷.

Ключові слова – це “слова, які є особливо вагомими для певного твору чи письменника. Вони вживаються зі значно більшою частотністю, визначають тему твору або властиву для даного письменника візію світу”⁸.

Отже, усі автори вказують на вищу частотність КС (твору, письменника, стилю тощо), ніж середня частотність цих слів у мові, на особливу їх роль у тексті, на важливе значення КС для виявлення механізмів поетичної семантики, властивої письменнику або літературній школі.

Автором терміносполуки КС (wyrazy-klucze) вважається дослідник поетичного стилю **П’єр Гро**, який визначив по 20 ключових слів для кожного з шести творів фран-цузьких символістів: П.Корнеля, Ж.Расіна, Ш.Бодлера, С.Малларме, П.Валері, Г.Аполлінера. Для цього він порівняв частотні списки творів цих письменників з частотними списками,

³ Płociennik I., Podlawska D. Słownik wiedzy o języku. Bielsko-Biała, 2007. S.240.

⁴ Głowińska M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Sławińska A., Sławiński J. Słownik terminów literackich. Warszawa, 1999. S.471.

⁵ Wikipedia. Wolna encyklopedia: Słowo kluczowe (językoznawstwo) <[http://pl.wikipedia.org/wiki/S%C5%82owo_kluczowe_\(j%C4%99zykoznawstwo\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/S%C5%82owo_kluczowe_(j%C4%99zykoznawstwo))> [Цит. 28.12.2012].

⁶ Megasłownik <http://megaslownik.pl/slownik/angielsko_polski/136532,key+words> [Цит. 28.12.2012].

⁷ Wiem: darmowa encyklopedia <http://portalwiedzy.onet.pl/61080,,,slova_klucze.haslo.html> [Цит. 28.12.2012].

⁸ Słownik terminów literackich // <www.bryk.pl/s%C5%82owniki/s%C5%82ownik_termin%C3%B3w_literackich/69897-s%C5%82owa_klucze.html> [Цит. 28.12.2012].

що містяться в загальному частотному словнику (ЧС) французької мови⁹. “Ключове слово – це (кількісно) те слово, частотність якого у досліджуваному тексті значно відрізняється від його частотності у словнику, який подає “пересічні”, нормальні дані”, – зазначив П.Гіро¹⁰, наголосивши на взаємозалежності їх кількісної та якісної характеристик: “Часто говорять про улюблені слова автора, і, як то часто буває, ця справа має подвійний аспект: якісний, оскільки розглядає семантику тих слів, поле їх стилістичної експансії, місце в мові і т.д., тобто те, що становить якісну дефініцію поняття “слово-ключ” і що не завжди узгоджується з кількісною дефініцією, яку зараз подамо, хоча я завжди стверджував існування зв’язку між тими двома рисами”¹¹.

У полоністиці КС виділені у творах багатьох прозаїків, драматургів та поетів, визначені для літературних напрямів і навіть польської літератури загалом.

На початку 60-х років цю нову методику для аналізу текстів використав польський літературознавець **К.Вика**. На початку своєї праці “Ключові слова”¹² автор поставив перед собою два завдання: донести інформацію про певний дослідницький прогрес у сфері поезії (йдеться про статистичні методи) і продемонструвати застосування цієї методики на конкретному аналізі поетичного тексту. Детально розглянувши праці француза П.Гіро, він дійшов висновку, що саме цей інструментарій дає змогу виявити найбільш знаменні слова, які входять до складу словесного фонду, поетичної семантики і виражальної здатності певного письменника. Проте П.Гіро не обмежився статистичним виокремленням КС – він зайнявся мериторичним тлумаченням отриманих даних. Французький науковець застосував поняття семантичного поля (і, відповідно, асоціативного й емоційного контексту, в якому це слово виступає в нормальному використанні), а також поняття стилістичного поля (і, відповідно, зовсім зміненого й особливого асоціативно-емоційного контексту, який цьому слову було надано в поезії). Адже недостатньо лише виявити КС – треба описати їх, дати тлумачення, що вони означають в даного автора і в даній поезії.

К.Вика продемонстрував описану методику П.Гіро на прикладі польських поетів Т.Гайци (1922–1944) та К.Бачинського (1921–1944), констатувавши безперечну успішність методу. Оскільки частотних списків польської мови на той час ще не було, він послуговувався “здоровим глуздом і здоровим чуттям поезії”¹³. У мові Т.Гайци автор виділив три основних мотиви. Перший окреслюють КС *oblok/xмара, gwiazda/zірка, grom/грім, trawa/трава, sierść/шерсть, skiba/скиба, пласт землі, lustro/дзеркало, piszczel (żebra)/гомілка, korzeń/корінь, szpon/кіготь*. Другий різновид становлять кількісно менш уживані КС: *nietoperz/кажан, gromnica/громниця (свічка в руках помираючого), rzęsa/вія, brew/брова, orzech/горіх, dziąsna/ясна, pięta/n’ята, kredka/крейда, kropła/крапля, perła/перла, kret/крім*. До третьої групи належать численні слова, стилістичні групи яких ще не диференційовані, вони відіграють роль певного емоційного компонента: *plomień/полум’я, ogień/вогонь, noc/ніч, luna/місяць, cierni/циур, wiatr/вітер, krzyż/хрест, cień/тінь, całun/саван, gromada/громада, siarka/сірка, piana/піна, krawędź/край, skrzydło/крило*. Завдяки такому підходу вдалося виявити деякі асоціативні зв’язки, часто з рідкісним і несподіваним словесним символом. Проте, як видно, К.Вика відносить до КС лише іменники, на що як на недолік вкажуть пізніші дослідники.

⁹ Guiraud P. Les caractères statistiques du vocabulaire. Essai de méthodologie. Paris, 1954. S.78, 83, 100, 102, 104.

¹⁰ Guiraud P. Zagadnienia i metody statystyki językoznawczej. Warszawa, 1966. S.100.

¹¹ Ibid. S.99.

¹² Wyka K. Słowa-klucze // Zagadnienia rodzajów literackich T.4. Z.2 (7). Łódź, 1962. S.5–34.

¹³ Ibid. S.18.

Праця К.Вики мала значний резонанс серед науковців. Зокрема, критичні роздуми з цього приводу опублікував С.Чесліковський¹⁴. У вступі до своєї статті-рецензії він розрізняє КС і слова-теми: “Порівняння загальномовного частотного списку з частотним списком мови поета, відповідно до певних правил, призводить до виокремлення **ключових слів**; це слова найчастіше вживані в індивідуальній поетичній мові... “Слова-теми” вирізняються найбільшою абсолютною частотою, тоді як “ключові слова” – найбільшою відносною частотою”. Автор звернув увагу на складність створення репрезентативного ЧС цілої мови, його обсягу, скільки це тривалий процес, а також справедливо вказав на те, що треба порівнювати частоти слів, а не їх ранги, оскільки ті не мають “кількісної вартості”. С.Чесліковський критикує К.Віку за те, що для нього іменники важливіші від прикметників, і в цьому бачає суб’єктивізм підходу. Він також зазначає: “Ми не повинні обмежитися розумінням КС єдино як слів, частіших у цього письменника, ніж інші; видається, що слушним було би трактування тих слів як елементів, що полегшують різні дослідницькі операції над творами, творцями, літературними епохами, а також літературними мовами. Але тоді базовим елементом була би, напевне, функція досліджуваних слів у реченні або сукупності речень особливо важлива, висвітлювала б специфічне розуміння тих речень”.

Як поняття, які мають застосування насамперед в аналізі індивідуального стилю, оцінює КС Я.Самбор. Авторка розрізняє два поняття: тематичні слова – це слова, найчастотніші в текстах певного письменника (службові частини мови до уваги не беруться) і КС – слова, які можна окреслити шляхом порівняння словника письменника зі словником “звичайним”, розміщеним в загальному ЧС даної мови. КС мають у словнику автора значно вищі ранги, ніж у загальному словнику, а отже, частотність тих слів проявляється в індивідуальному стилі у виразному відхиленні в бік плюс – це так звана “характерна лексика” в стилі письменника¹⁵.

Цікаві спостереження Я.Самбор стосуються **ексцентричності** КС: КС частотні в авторському стилі можуть належати до верстви більш або менш рідкісної лексики в загальному словнику, що дає підстави констатувати різний ступінь “ексцентричності” КС даного письменника. Наприклад, КС одного письменника перебувають у загальному словнику у зоні III (слова, частотні тільки в одному стилі), тоді як в іншого письменника КС треба шукати у загальному словнику у зоні IV (дуже рідкісні слова) – очевидно, що у другому випадку КС більш “ексцентричні”.

У пізнішій монографії Я. Самбор¹⁶ згадана неопублікована праця А.Блашкевич, де виявлено КС “Весілля” С.Виспянського (“Wesele” S. Wyspiańskiego) серед іменників, прикметників, дієслів, і зіставлено їх з ЧС сучасної польської драми: *serce/серце, dusza/душа, krew/кров, sen/сон, duch/дух, koń/кінь, złoty/золотий, spać/спати, wicher/вихор, słuch/слух, głos/голос, ogień/вогонь, skrzydło/крило, łza/сльоза, piekło/некло, był/біль, poeta/поет, poezja/поезія, siła/сила, dzwon/дзвін, lira/ліра, przeklęty/проклятий, zbroja/обладунки, зброя, moc/сила, ogromny/величезний, osobliwy/особливий, rozkaz/наказ, trup/труп, czarna/чорний, zaklęty/заклятий, krwawy/кровавий, okropny/жахливий*. Також Я.Самбор наводить результати своєї праці над віршем Ю.Словацького “Заспокоєння” (“Uspokojenie”): *ulica/вулиця, miasto/місто, kolumna/колона, kościół/коштел, rynek/ринок, lud/люд, koń/кінь, ciemny/темний, krzyk/крик, piórno/білицавка, anioł/ангел, niebo/небо, szatan/сатана, szatan, wicher/вихор, wrzask/вереск, zemsta/помста, zdrada/зрада, porwać/викрасти, zorza/світанок, ognisty/вогненний*.

¹⁴Cieślowski S. Słowa-klucze. Na marginesie rozprawy Kazimierza Wyki // Współczesność. 1965. S.10.

¹⁵Sambor J. Słowa i liczby. Zagadnienia językoznawstwa statystycznego. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1972. S.223–224.

¹⁶Sambor J. Językoznawstwo statystyczne dla pracowników informacji naukowej. Warszawa, 1987.

Певним чином дотичною до проблеми КС можна вважати працю В.Пісарка “Частотність слів у пресі”¹⁷, в якій визначені спільні слова для трьох основних жанрів преси: новин, коментарів, репортажів. Окрім службових слів та особових займенників (які можна вважати лексикою незалежною ані від автора, ані від стилю), це *również/також*, *sprawa/справа*, *mieć/мати*, *praca/праця*, *także/також*, *kraj/країна*, *nowy/новий*, *inne/інший*, *wiele/багато*, *mówić/говорити*, *tylko/тільки*, *już/вже*, *wszystek/все*, *jeszcze/ще*, *móc/можти*, *jednak/однак*.

Є.Енгелькінг-Тележинська виявила КС у поезії “Vade-mecum” Ц.Норвіда¹⁸. Оскільки на той час не було ані ЧС літератури XIX ст., ані ЧС польської поезії, авторка використала єдино можливий варіант: порівняла досліджуваний твір з існуючими ЧС “Ляльки” Б.Пруса, “Пана Тадеуша” А.Міцкевича, а також любовної поезії А.Міцкевича та Ю.Словацького. У результаті виявлено КС *człowiek/людина*, *słowo/слово*, *prawda/правда*, *praca/праця*, *Bóg/Бог*, *świat/світ*, *ziemia/земля*, *wiek/вік*, *dziś/сьогодні*, а також акцентовано увагу на конотаціях й контекстах вживання чотирьох останніх.

Е.Рудницька-Фіра методику статистичного аналізу тексту за допомогою КС застосувала до поеми “Дзяди” А.Міцкевича¹⁹. Як висновок: “про тип стилю певного автора свідчить відношення, яке складається між арифметично-статистичною структурою його лексики і нормами, які викристалізувалися в мові”²⁰. Для виявлення КС вона застосувала індекс емпіричної ймовірності (wskaźnik prawdopodobieństwa empirycznego), тобто відносної частоти (frekwencji względnej): відношення абсолютної частоти до довжини тексту: $P_{emp} = F/N$. Вона порівняла лексику твору із ЧС польської драми середини XX ст., “успіваючи, що хоча ці тексти однорідні стилістично, все ж належать до різних історичних епох (й обережне зіставлення у цьому випадку можливе)” (с.210). Серед КС твору виявилися лексеми, відсутні у сучасній художній драмі: *pacierz/молитва*, *upiór/упир*, *głucho/глухо*, *żałoba/жалоба*, *iskra/іскра*, *piogun/блискавка* або наявні в низькочастотній частині: *trup/трун*, *grób/труна*, *lud/люд*, *ciemno/темно*, *piekło/некло*, *kochanek/коханець*, *ryłnoc/нівніч*, *kochać/кохати*, *łza/сльоза*, *pieśń/песня*. Авторка також виявила КС, спільні для А.Міцкевича та Ю.Словацького (за Т.Скубалянкою): *anioł/ангел*, *dziabły/дияволи*, *bladły/блідий*, *czarny/чорний*, *szolo/чоло*, *duch/дух*, *gwiazda/зірка*, *kochanek/коханець*, *kwiat/квітка*, *myśl/думка*, *ogień/вогонь*, *plakać/плакати*, *słońce/сонце*, *usta/уста*, *włos/волосся*, *dusza/душа*, *kochać/кохати*, *łza/сльоза*, *miłość/кохання*, *niebo/небо*, *piękny/гарний*, *sen/сон*, *serce/серце*, *smutny/сумний*, *szczęście/щастя*, *śmierć/смерть*, *twarz/обличчя*, *ziemia/земля*. Авторка сформулювала також тематичні групи КС: смерть (*śmierć/смерть*, *grób/труна*, *żałoba/жалоба*, *umierać/помирати*, *umarty/померлий*, *dusza/душа*, *duch/дух*, *anioł/ангел*, *niebo/небо*), діти і невинність (*lud/люд*, *dzieci/діти*, *czucie/почуття*, *wianek/вінок*, *wiara/віра*, *wina/вина*, *wierzyć/вірити*, *modlić się/молитися*, *pacierz/молитва*), кохання (*serce/серце*, *czuć/чутти*, *cierpieć/страждати*, *miłość/кохання*, *lubić/любити*, *kochać/кохати*, *nadzieja/надія*, *kochanek/коханець*), проза і таємничість (*łza/сльоза*, *głucho/глухо*, *ciemno/темно*, *głos/голос*, *gwiazda/зірка*, *plakać/плакати*, *krew/кров*, *cierpieć/страждати*, *krzyż/хрест*).

¹⁷ Pisarek W. Frekwencja wyrazów w prasie. Wiadomości—komentarze—reportaże. Kraków, 1972.

¹⁸ Engelking-Teleżyńska E. Z badań nad strukturą ilościową słownictwa “Vade-mecum” Cypriana Norwida // Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych. Zielona Góra, 1988. S.99–110.

¹⁹ Rudnicka-Fira E. Słownictwo “Dziadów” A.Mickiewicza w świetle analizy statystycznej (wybór problematyki), Kraków, 1986. S.72–98.

²⁰ Rudnicka-Fira E. Wyrazy-klucze w “Dziadach” A.Mickiewicza odzwierciedleniem postaw ideowo-artystycznych poety // Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Z. 168. Prace językoznawcze VIII. Kraków, 1994. S.209.

Словниковий склад семи польських натуралістів став об'єктом дослідження Е. Стахурського, який намагався виявити відмінності текстів від інших видів текстів польської літератури²¹. Зважаючи на значну кількість їхніх творів, було зроблено статистичні вибірки з 700 із них, що разом становило близько 11 000 000 слововживань. Цей створений корпус дослідник порівнює з усіма доступними на той час статистичними даними текстів XIX–XX ст. як окремих письменників (“Лялька” Б.Пруса, “Вогнем і мечем” Г.Сенкевича, “Попіл” С.Жеромського, “Пан Тадеуш” і “Дяди” А.Міцкевича, творами К.Брандиса, К.Бачинського), так і цілих стилів (писаною та усною мовою, діалектами, публіцистикою, а також з ЧС п'яти функціональних стилів польської мови²²), причому беруться до уваги слова з частотою ≥ 9 . Таким чином виділено КС для кожного письменника: **І.Домбровського** (*staruszka/старенька, przykro/прикро, list/лист, poczucie/почуття, ciagle/ностійно, koniec/кінець, wrazenie/враження, lyzko/ліжко, silny/сильний*), **А.Диганського** (*kot/kім, poskoczyć/підскокити, świadek/свідок, wilk/вовк, ogromny/величезний, lekarz/лікар, spojrzeć/спостерегти, cios/удар, baba/баба, жінка, dawać/давати, kawalek/кусок, chłopak/хлопець, koń/кінь, martwy/мертвий, jeść/їсти, głodny/голодний, gardło/горло*)²³, **А.Грушецького** (*uderzenie/удар, napastnik/напасник, oburzenie/знервування, обурення, bronіć/захищати, przerażony/вражений, zemsta/помста, więzienie/ув'язнення, кара/кара, kląć/клясти, poczucie/почути, uderzyć/вдарити, zmęczony/втомлений, gorycz/zіркота, niechęć/ненависть, rzucić/кидати, spojrzeć/глянути, rana/рана, ostrzy/гострий, głuchy/глухий, krzyczeć/кричати, rzucić/кинути, wołać/волати, bolesny/болісний, nieszczeście/нещастя, rucha/рух, rzucić się/кинутися*), **З.Недзьведського** (*członek/член, jedyny/єдиний, nagły/раптовий, śmiertelny/смертельний, bydle/будля, godzina/година, kark/карк, czerwony/червоний, brzechwist/*), **Ю.Савицької** (*powtarzać/повторювати, zaciskać/затискати, oddech/віддих, ogarniać/огортати, chata/хата, grzyź/гризти, wyglądać/виглядати, chudy/худий, bieda/біда, ponury/понурий, milczeć/мовчати, wracać/повертатися, chory/хворий, kąć/кут, niepokój/неспокій, policzek/щока, uczucie/почуття, złość/злість*), **А.Сигетинського** (*inżynier/інженер, rybak/рибак, płaski/плоский, brzeg/берег, pyl/nis, hańba/ганьба*), **Г.Запольської** (*silnie/сильно, drżący/той, що трясеться, pogarda/ногорда, szarpać/шарпати, biały/білий, szalony/шалений, często/часто, trwoga/тривога, ciężczyzna/чоловік, pot/nim*), а також високочастотну лексику для усіх текстів прози натуралістів (*noga/нога, usta/уста, cialo/mіло, ziemia/земля, matka/мати, czarny/чорний, pierś/груди, myśl/думка, pies/nec, ząb/зуб, nagle/раптово, nos/nіч, żal/жаль, włos/волосина, nos/nіc, brudny/брудний, zwierze/звір, jęk/зоїк, błoto/болото*) і КС прози натуралістів порівняно з іншими текстами польської літератури: *śmierć/смерть, krew/кров, czuć/чутти, siła/сила, ból/біль, serce/серце, straszny/страшний, łza/сльоза, choroba/хвороба, umrzeć/померти, dusza/душа, zły/злий, ciężki/тяжкий, mąż/чоловік, biedny/бідний, strasznie/страшно, chory/хворий*.

Як висновок: “Дослідник натуралістичної літератури або читач, який досконало знає тексти натуралістів, після перегляду списку наведених слів (виділених тут як ключові слова на підставі підрахунків і порівнянь) міг би стверджувати, що навіть на підставі стилістичного чуття або інтуїції можна виявити і визнати їх характерними для даного автора або цього типу літератури. Це тільки часткова правда, оскільки інтуїція дослідника

²¹ Stachurski E. Słownictwo polskich naturalistów. Badania statystyczne. Kraków, 1989.

²² Kurcz I., Lewicki A., Sambor J., Woronczak J. Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne. T.1: Teksty popularnonaukowe; T.2: Drobne wiadomości prasowe; 4: Proza artystyczna; T.5: Dramat artystyczny. Warszawa, 1974–1977.

²³ КС цього письменника присвячене окреме дослідження, де під цим радикалом проаналізовано твори “Na pańskim dworze”, “Beldonek”, “Zajac”, “Gody życia” (Stachurski E. Rozwój i zróżnicowanie słownictwa pisarza. Na podstawie prób tekstowych z utworów Adolfa Dygasińskiego. Kraków, 1993. S.23–24).

або враження після читання дає підстави точніше називати КС в цьому питанні лише у випадку одного твору або невеликого фрагменту тексту. Натомість, при розгляді настільки великого корпусу текстів, який репрезентують досліджені текстові вибірки, інтуїція допомагає тільки припустити, які слова є специфічними для даного автора або кількох авторів чи також для літературного стилю. Лише застосування настільки точного дослідницького інструменту, як статистика текстових елементів, а також системне порівняння індексів для різних текстів дають змогу переконатися в цьому погляді та вилучити з багатьох інтуїтивно віднесених до ключових слів лише справжні²⁴.

Високу оцінку у критиків отримала також розвідка Е.Стахурського “Ключові слова польської романтичної епіки”, присвячена романтичному епосу²⁵, в якій автор на подібній методологічній основі опрацював значення і стилістику КС романтичної епохи – найважливішого часу в історії польської літератури – шляхом аналізу семи творів її видатних репрезентантів: “Тражини” А.Міцкевича, “Януша Бенявського” Й.Залеського, “Марії” А.Мальчевського, “Замку каньовського” С.Гощинського, “Вацлава” Ю.Словацького, “Світанок” З.Красінського і “Щесної” Ц.Норвіда²⁶. Загальний обсяг (N) таким чином сформованого корпусу текстів становить близько 47 200 словоформ, що репрезентують 7 750 лексем (W). Дослідник застосував індекс емпіричної ймовірності Репр (wskaźnik prawdopodobieństwa empirycznego), який інформує, скільки разів лексема вживається на 10 000 слововживань (якщо поема має менший розмір, то індекс інформує про гіпотетичну ймовірність появи цього слова, якби тест був розширений до того обсягу). До КС автора Е.Стахурський відносив ті лексеми, індекс яких вищий, ніж в об’єднаному корпусі романтиків, а додатковим критерієм для КС романтизму є те, що слово вжите щонайменше в чотирьох поемах. Характеризуючи індекс ймовірності, Е.Стахурський наголошує: “Цей індекс тісно пов’язаний з текстовою частотністю лексичної одиниці, тому його показник інформує опосередковано про ранг лексеми у створеному чи гіпотетичному списку слів даного тексту. Його привабливість полягає в тому, що він розширює можливість порівнянь на більшу кількість текстів. У деяких лінгвостатистичних опрацюваннях лексики рангових списків слів не подано, але якщо в них вказано загальну кількість вжитих у тексті словоформ і частотність деяких лексем, легко можна вирахувати індекс ймовірності тих слів і порівняти з їх аналогічними індексами, обчисленими для інших текстів. Завдяки такому розширенню порівняльної площини досягається більш об’єктивне визначення списку ключових слів для даного тексту”²⁷.

Всебічно порівнявши статистичні дані, що характеризують названі тексти, з опублікованими даними для інших літературних текстів і для польської мови загалом (від XVI ст. до сучасності), Е.Стахурський отримав КС для твору кожного письменника: **А.Міцкевича**: (N=7007, W=2375): *bitwa/битва, cudzy/чужий, dziedziniec/дзип, ganek/ганок, gmach/ велика будівля, gonić/знати, helm/холм, krata/рату, łup/здобич, most/міст, niekiedy/якось, одного разу, nierówny/невпевнений, niepewny, odejść/відійти, oręż/зброя, paść (padł)/падати (впа), płaszc/плац, podkowa/підкова, rada/pada, rota/pota, rozkaz/наказ, rozkazać/наказати, równy/рівний, rumak/кінь, sieć/сітка, skoczyć/скачати, spieszyć/спішити, stolica/столиця, stos/стос, szeroki/широкий, szkoda (sb.)/шкода, szyszak/шолом, wał/вал*,

²⁴Stachurski E. Słownictwo polskich naturalistów. Kraków, 1989. S.61.

²⁵Lizisowa M.-T. “O Słowach-kluczach polskiej epiki romantycznej” Edwarda Stachurskiego // Konspekt. Pismo akademii pedagogicznej w Krakowie. 2002. No. 2. <<http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/konspekt2/lizis.html>> [Цит. 28.12.2012].

²⁶Stachurski E. Słowa-klucze polskiej epiki romantycznej. Kraków, 1998.

²⁷Ibid. S.16.

wczoraj/вчора, widny/видний, wkrótce/незабаром, wprzód(y)/вперед, zamiar/намір; **Я.Бенявського** (N=1603, W=864): brat/брат, chmura/хмара, dym/дим, pokój/кімната, pole/поле, ruszyć/рушити, sokół/сокіл, stanąć/стати, strona/сторінка, woda/вода, wojsko/військо, wraz/враз, wysoko/високо; **А.Мальчевського** (N=10 331, W=2 934): bijny/буйний, czarka/шапка, czucie/чуття, drogi/дорогий, dzielny/практичний, hufiec/загін, kopyto/копито, lekki/легкий, luby/любий, minąć/минати, przed/швидкий рух, powstać/постати, przyjaźń/приятельство, radość/радість, robak/хробак, słodki/солодкий, srogi/суворий, szczęście/щастя, szlachetny/шляхетний, szybki/швидкий, śliczny/гарний, tkliwy/вразливий, trąba/труба, wąż/вус, wdzięk/вдячність, wrota/ворота, wrócić/повернутися, wrzawa/шум, zapal/запал, zięć/зять, znieść/знести; **С.Гоциньського** (N=14 597, W=3720): blisko/близько, blyskać/блискати, burka/бурка, diabeł/диявол, dookoła/довкола, dzwonić/дзвонити, grać/грати, jeździec/їздець, późni/пізно, obłok/хмара, ożwać się/озватися, piekło/пекло, pika/піка, pożar/пожежа, puszcza/лука, razem/разом, sklepienie/склепіння, szybienie/швибиення, szum/шум, śpiew/спів, ton/тон, tuman/туман, wieża/вежа, wrócić/повернутися, zamkowy/замковий; **Ю.Словацького** (N=6289, W=1743): błękitny/блакитний, burzan/зарослі, chusta/хуста, czara/кубок, dumny/гордий, grobowy/гробовий, obłąkan/божевільний, ogród/город, okropny/жахливий, robladły/зблідлий, pogrzeb/похорон, popiół/попіл, sala/зал, spokojny/спокійний, stawiać/ставити, synek/синок, szmer/шум, tłum/тлум, truczna/отрута, ważyć się/зважуватись, wąż/вуж, wten czas/нід час, zdrajca/зрадник; **З.Красінського** (N=5440, W=1523): boży/божий, czyn/чин, duch/дух, dźwięk/звук, fala/хвиля, harfa/арфа, jezioro/озеро, korona/корона, ludzkość/людство, marzyć/марити, natchnienie/натхнення, nieśmiertelny/несмертельний, pieśń/пісня, planeta/планета, płonąć/палати, płynąć/пливти, przestrzeń/простір, przestwór/простір, siostra/сестра, skała/скала, struna/струна, tło/тло, ufać/довіряти, ujrzeć/нобачити, umarły (sb.)/померлий, wiara/віра, wieczność/вічність, wieczny/вічний, wiek/вік, wysoki/високий, wzbić się/збитися, wzgórze/нагорб, zgon/смерть, ziemski/земський, zniknąć/зникати; **Ц.Норвіда** (N=1910, W=923): data/дата, drama/драма, list/лист, lutnia/лютня, piękny/гарний, pisać/писати, sumienie/сумління, własny/власний, wola/воля.

Ієрархічний список КС для усіх текстів такий: zamek/замок, blask/блиск, łono/лоно, mogiła/могила, miecz/меч, szabla/шабля, wicher/вихор, promień/промінь, step/ступ, zbroja/зброя. Їх семантичний аналіз, а також опис значеннєвих кіл тематично пов'язаних з ними слів з підвищеною частотністю становить інтегральну частину праці. Аналіз контекстів функціонування усіх КС дав підстави для узагальнення, що ці десять іменників становлять найбільш емкі граматично-семантичні й тематико-стилістичні категорії літератури романтизму.

Цікаві закономірності викладено у висновках: кількість КС для невеликих за обсягом творів ("Janusz Beniawski", "Szczesna"), менших за 2 000 слововживань, у два-три рази менша від кількості КС об'ємних творів. Натомість, кількість КС для великих творів (понад 5 тис. слововживань) залежить не від обсягу тексту, а від лексичних переваг автора (с. 264). Важливим у підсумку є також той факт, що серед КС переважають іменники. Автор це пов'язує не тільки з найбільшою інформаційною місткістю цієї лексико-граматичної категорії, а й із її здатністю творити метафоризований поетичний образ. Жодне з застарілих слів чи неологізмів не є КС.

Узагальнивши попередні напрацювання, **Е.Стахурський** у своїй найновішій, підсумковій розвідці виділив КС польської літератури, незалежно від авторства й

епохи²⁸. У ній автор застосував індекс ймовірності мінімум $P_{\text{min}}=0,0006$, який у художніх текстах повинен бути принаймні у два рази вищий, ніж в інших стилях. Джерелами стали вісім перелічених романтичних поем, сім уже названих авторів епічної прози, натуралістична драма Г.Запольської, “Візерунок” М.Рея, “Лялька” Б.Пруса, “Попіл” С.Жеромського, сучасна артистична проза, драма і поезія. Порівняльним тлом слугували твори розмовно-побутового, популярно-наукового і публіцистичного стилів, а також періодичні видання²⁹.

“Оскільки іменники – найчастотніша граматично-семантична категорія у більшості текстів ... то це знайшло відбиток у характерній лексиці художньої літератури: на двадцять лексем аж вісімнадцять слів – це іменники (90%). Друга з погляду частотності у писаних текстах базова граматично-семантична категорія ледве проявляє свою присутність у списку – тільки два дієслова властиві художній літературі (10% лексем), а також відсутність характерних прикметників і прислівників”³⁰. Гуманістичний характер художньої літератури проявляється в антропоцентризмі словника – здебільшого це найменування, тісно пов’язані з людиною: *Bóg/Бог, czekać/чекати, dziewczyna/дівчина, głowa/голова, krew/кров, łza/сльоза, matka/мама, myśl/думка, noc/ніч, ogień/вогонь, ojciec/батько, okno/вікно, oko/око, ręka/рука, serce/серце, słowo/слово, śmierć/смерть, usta/уста, wiatr/вітер, żyć/жити, biały/білий, brzeg/берег, czarny/чорний, czerwony/червоний, drzwi/двері, góra/гора, krzyk/крик, nagle/зненацька, noga/нога, stać/стати, ściana/стіна, światło/світло, twarz/обличчя, włos/волосся, bać się/боятися, młody/молодий, słyszeć/чути, stać się/статися, znaleźć/знайти*. Цікаві спостереження автора стосуються слів, спільних для пар родів літератури: епіки та лірики, епіки та драми, драми та лірики тощо.

Лексика М.Конопницької стала об’єктом статистичного опису праці В.Зелеха³¹. Джерельну базу становили 99 віршів збірки вибраної поезії “Вмію бути птахом” (“Umiem być ptakiem”), що може вважатися репрезентативною вибіркою. Зіставлення здійснено з частотним списком Аника та з народною піснею, оскільки дослідники часто вказують на стилізацію творів поетки під цей жанр поезії. Таким чином визначено КС М.Конопницької: *ziemia/земля, duch/дух, słońce/сонце, łza/сльоза, gwiazda/зірка, droga/дорога, pieśń/пісня, rosa/роса, skrzydło/крило, wicher/вихор, woda/вода, grób/гріб, pióro/перо, gniazdo/гніздо, pot/nim, rola/роль, jaskółka/ластівка, niewolnik/невільник*. На основі статистичного аналізу, зокрема КС, дослідник підтверджує, що “часті твердження про народне коріння поезії не мають підтвердження у статистичній мовній структурі”³².

Словниковий склад “Пана Тадеуша” А.Міцкевича проаналізовано в декількох працях Е.Стахурського³³. Встановлюючи КС епопеї, він застосував індекс емпіричної ймовір-

²⁸ Stachurski E. Próba ustalenia listy wyrazów charakterystycznych dla tekstu literackiego (niezależnie od epoki) // Studia historyczno-językowe III. Kraków, 1998. S.265–271.

²⁹ Zarebina M. Próba statystycznej analizy słownictwa polszczyzny mówionej (synteza danych liczbowych). Wrocław, 1985. S.62–63; Zgylkowa H. Półściowa charakterystyka słownictwa współczesnej polszczyzny. Wybrane zagadnienia. Poznań, 1987; Kurcz I., Lewicki A., Sambor J., Woronczak J. Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne. T.1: Teksty popularnonaukowe. T.2: Drobne wiadomości prasowe. Warszawa, 1974.; Pisarek W. Frekwencja wyrazów w prasie. Wiadomości–komentarze–reportaże. Kraków, 1972.

³⁰ Stachurski E. Próba ustalenia listy wyrazów charakterystycznych dla tekstu literackiego (niezależnie od epoki) // Studia historyczno-językowe III. S.266.

³¹ Zelech W. Statystyczna struktura poezji Marii Konopnickiej // Rocznik Naukowo-dydaktyczny WSP w Krakowie. Z.192. Prace językoznawcze IX. Kraków, 1997. S.285–293.

³² Ibid. S.293.

³³ Stachurski E. Wyrazy-klucze Mickiewiczowej epepei // Język polski LXXIX, 1999. S.15–29; Stachurski E. Słownictwo Epilogu “Pana Tadeusza” na tle ksiąg Mickiewiczowej epepei // Język polski LXXVIII. 1998. S.309–320;

ності, тобто відносної частоти: відношення абсолютної частоти слова до довжини тексту: $\text{Temp} = F/N$. Щоби уточнити процес тематичної селекції лексем, автор брав до уваги слова з індексом $\text{Temp} \geq 0,0006$. Це означало, що КС повинно було з'явитися у тексті щонайменше шість разів на 10 000 слововживань. Ще один критерій: КС мало мати цей індекс принаймні в два рази вищий, ніж в інших текстах, що відображається у виразній різниці між рангами слова у частотних списках порівнюваних текстів. Після зіставлення твору (66 000) з порівнюваним доступним корпусом статистично опрацьованих текстів трьох родів літератури (лірика, драма, епос) він виділив дев'ять КС: *gość/зість*, *rzecz/ректи*, *krzyknąć/крикнути*, *przerwać/перервати*, *ostatni/останній*, *broń/бронь*, *wpaść/впасти*, *ogród/город*, *dotąd/туди*, тобто три іменники, один прикметник, чотири дієслова, один прислівник (не беручи до уваги слів, що не залежать від автора: власні назви, назви керівництва і посад, а також похідних від них прикметників). З огляду на домінування дієслів серед КС Міцкевичової поеми, її стиль найбільше відрізняється від стилю ліричної поезії, характерною рисою якої є відсутність КС. Важливо зауважити, що серед КС поетичної повісті молодого А.Міцкевича "Тражина" виявлено п'ять прикметників, тобто, в ній, як і в ліричній поезії, опис із привілеюванням деяких епітетів відіграє важливу роль. Під цим кутом зору "Пан Тадеуш" є іншим, більш епічним, хоча в його тексті важливу роль відіграють описи природи. Велику частину твору становлять діалоги та монологи, що статично проявляється у трьох дієсловах, які коментують незалежну мову: *ректи*, *перервати*, *крикнути* – два останніх характерні для темпу й літератури дискурсу дійових осіб (с.17). У статті Е.Стахурський здійснює контекстуальний аналіз та описує стилістику виокремлених КС, жодне з яких не є запозиченим. Автор зіставляє КС "Пана Тадеуша" з КС польського романтичного епосу і робить висновок, що вони мають між собою тісні семантичні зв'язки.

Об'єктом дослідження Е.Стахурського також стала поема А.Міцкевича "Пан Тадеуш" на тлі текстів інших романтичних поем ("Тражина" А.Міцкевича, "Януш Беньявський", "Марія" А.Мальчевського, "Замок каньовський" С.Ґоциньського, "Вацлав" Ю.Словацького, "Світанок" З.Красінського, "Щесна" Ц.Норвіда)³⁴, в результаті було сформовано корпус загальним обсягом 114 541 слововживань і 12 766 лексем. Застосовані кількісні методи у поєднанні з детальним аналізом лексичного матеріалу дали можливість автору визначити різницю і встановити ступінь взаємної лексичної близькості текстів до епопеї. Виявилось, що тільки 116 слів спільними для усіх творів, якщо ж відняти службові слова та займенники, які найчастотніші у будь-якому тексті, то спільних залишилося лише 62: *blask/блиск*, *Bóg/Бог*, *cień/мінь*, *czas/час*, *czoło/чоло*, *dom/дім*, *dusza/душа*, *dzień/день*, *góra/гора*, *gwiazda/зірка*, *kraj/край*, *kręw/кров*, *krzyż/хрест*, *kwiat/квітка*, *lata/роки*, *los/доля*, *ludzie/люди*, *lza/сльоза*, *matka/мати*, *morze/море*, *myśl/думка*, *niebo/небо*, *obraz/образ*, *oko/око*, *piorun/блискавка*, *pole/поле*, *raz/раз*, *rzeka/ріка*, *serce/серце*, *słońce/сонце*, *smutek/смуток*, *szata/шата*, *śmierć/смерть*, *tłum/тлум*, *wiara/віра*, *wiek/вік*, *ziemia/земля* (37 іменників), *być/бути*, *czekać/чекати*, *mieć/мати*, *musieć/мусити*, *patrzeć/дивитися*, *pedzić/підійти*, *plakać/плакати*, *sluchać/слухати*, *szyszeć/чути*, *stać/стати*, *świecić/світити*, *widzieć/бачити*, *wolać/кричати*, *wstać/стати*, *podнятися* (14 дієслів), *cały/цілий*, *cichy/тихий*, *ciemny/темний*, *długi/довгий*, *młody/молодий*, *stary/старий* (шість прикметників), *daleko/далеко*, *dobrze/добре*, *dziś/сьогодні*, *już/вже*, *mало/мало*, *pierwej/раніше* (шість прислівників), *drugi/другий*, *jeden/один*, *pierwszy/перший* (три числівники). 5331 слово виявилися особливи-

Stachurski E. Słownictwo "Pana Tadeusza" Adama Mickiewicza na tle tekstów innych poematów romantycznych. Kraków, 2005.

³⁴ Stachurski E. Słownictwo "Pana Tadeusza" Adama Mickiewicza na tle tekstów innych poematów romantycznych. Kraków, 2005.

ми для епопеї, оскільки жодного разу в інших творах не трапилися. Вони становлять понад половину (56,25 %) словника “Пана Тадеуша” і майже половину (41,76 %) словника усієї романтичної епіки (с.44). Ця лексика сформувала семантичні групи, серед яких власні географічні й топонімічні назви, особові назви (імена, прізвиська, назви гербів, народностей), назви звірів та предметів. Далі на основі контекстуального аналізу автор описує семантичні кола загальних назв, що безпосередньо та опосередковано пов’язані з ключовими словами епопеї: *gość/zість, rzecz/piч, krzyknąć/крикнути, przerwać/перервати, ostatni/останній, broń/бронь, wpaść/впасти, ogród/город, dotąd/туди*. Ці лексеми також фіксуються в аналізованих творах, але в епопеї їх емпірична ймовірність значно вища.

Т.Скубалька, визначаючи подібність та відмінність між текстами релігійного та поетичного стилю, порівняла перших десять найчастотніших слів із ЧС “Книги Псалмів Старого Заповіту”, “Vade-mecum” Ц.Норвіда, “Фразеологічний словник” С.Скорупкі, і виявила подібну частотність багатьох з них. У “Vade-mecum” і “Книгах” це слова, зумовлені подібністю тем обох творів: *Bóg/Бог, człowiek/людина, życie/життя, ręka/рука, ziemia/земля, dzień/день*. У “Vade-mecum” ліричні соматизми *serce/серце, oko/око* мають нижчий ранг, до того ж у творі відсутні або рідко трапляються характерні для біблійної лексики слова *niezbożny/безбожний, sprawiedliwy/справедливий, sprawiedliwość/справедливість, droga/дорога, chwala/хвала, wróg/ворог, naród/народ, pomoc/допомога*. Тільки деякі з норвідівських частотних слів є частотними у фразеологізмах: *ręka/рука, oko/око, serce/серце, życie/життя, słowo/слово, głowa/голова, świat/світ, ziemia/земля*³⁵. Авторка підсумовує: “Безперечно, така велика кількість соматизмів у рангових списках порівнюваних слів свідчить про те, що соматизм як категорія належить до універсальї мови загалом. Різні тексти проте в різний час моделюють цей засіб”³⁶.

Як видно з досліджуваного матеріалу, виявлення КС шляхом зіставлення частотних списків – процедура скрупульозна, складна, часоємка та трудомістка. Не для всіх потенційно можливих письменників це зроблено. Так, словники мови А.Міцкевича³⁷, К.Бачинського³⁸ у кожній словниковій статті містять детальну інформацію про частотність функціонування лексем та їх форм, проте досі КС на цьому матеріалі не виявлено, а у “Словнику мови Я.Кохановського” не вказана навіть кількість вживання реєстрових слів³⁹.

Близькими до КС є основні лексеми, визначені для творчості Ц.Норвіда у процесі роботи над словником його мови. Група мовознавців при Варшавському університеті видала серію праць, присвячених словам на позначення таких понять у його творах, як правда, кольористика, естетика, воля, християнство. Для виокремлення цих концептів застосовано було також елементи кількісного методу. Так, автори зазначають, що лексема “правда” вживається у листах Ц.Норвіда 908 разів... Варто порівняти цю кількість із уживаннями в А.Міцкевича: словник його мови (SJAM) нотує їх загалом 398 ...”⁴⁰. Цілий том присвячений назвам кольорів у письменника. Оскільки він був також художником та графіком, ця лексика у нього високочастотна: 199 слів у 1 337 уживаннях⁴¹: скажімо, “значенневе поле червоний, що налічує 280 уживань 53 різноманітних слів,

³⁵ Skubalanka T. Podstawy analizy stylistycznej. Rozważania o metodzie. Lublin, 2001. S.262.

³⁶ Ibid. S.263.

³⁷ Słownik języka Adama Mickiewicza. T.1–11. Wrocław, 1962–1983.

³⁸ Bałowski M. Lista frekwencyjna poezji, prozy i dramatu Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. Prochowice, 1997.

³⁹ Słownik polszczyzny Jana Kochanowskiego. T.1: a–h. Kraków, 1994. T.2: i–m. Kraków, 1998. T.3: n–pl. Kraków, 2003. T.4: po–ś. Kraków, 2008.

⁴⁰ Słownictwo etyczne Cypriana Norwida. Cz. 1: prawda, fałsz, kłamstwo. Warszawa, 1993. S.II.

⁴¹ Teleżyńska E. Nazwy barw w twórczości Cypriana Norwida. Warszawa, 1994. S. XVI.

відзначається найбільшим розмаїттям лексем, а також шкалою найближчих до нього барв⁴². Таким чином, вказані лексеми та близькі до них похідні становлять словесні поля. У працях проаналізовано словесні поля *falsz/фальш*, *klamać/брехати*, *lgąć/брехати*, *artyzm/артизм*, *estetyka/естетика*, *forma/форма*, *harmonia/гармонія*, *oryginalność/оригінальність*, *Chrześcijaństwo/християнство*, *Kościół/коштел*, *Msza/рієкно/краса*, *styl/стиль*, *sztuka/мистецтво*⁴³, *wolność/воля*, *niewola/неволя*⁴⁴, *Служба Божя*, *Sakramenty/Святі Тайства*, *modlitwa/молитва*, *krzyż/хрест*⁴⁵.

Дотичними до КС можна вважати екзистенційні тематичні поля, за якими описано словниковий склад листів С. Жеромського: простір (1030 реєстрових слів), звуки (1 326), подорож (479), рослини (1 058), відчуття (1 209: нюх 130, дотик 308, смак 771), метеорологія та астрономія (801), топографія (737), небо і пекло (1 079) та ін.⁴⁶ Така фіксація “уможливорює виразне розрізнення матеріалу і глибшу рефлексію над мовою творця. Створює можливість погляду крізь призму слів не тільки на особливості художнього стилю конкретних творів, а й на світ, який у них відобразився, та його реалії”. Ця праця постала з переконання К.Соболевської у тому, що мову письменника треба аналізувати, представляти, коментувати, інтерпретувати інакше, ніж це роблять класичні словники мови письменника. Тому слова і словоформи подають “зануреними у текст – в різних формальних та значеннєвих зв'язках”⁴⁷. Роботу виконано на матеріалі комп'ютерного корпусу цитат обсягом 7 000 позицій, а також зісканованого тексту “Напровесні” (“Przedwiośnia”).

На перший погляд, тематичні групи виділені інтуїтивно, однак насправді в їх виокремленні присутній кількісний показник: “слова, що стосуються світу звуків, у текстах С.Жеромського займають важливу позицію як з погляду кількості окремих слів, їх різноманітності, так і з погляду їх уживання”. Разом слова світу звуків у письменника становлять 1 326 лексем у 18 000 уживаннях⁴⁸. Деяка лексика у С.Жеромського характеризується настільки великою частотністю, що автори змушені аналізувати лише вибірково їх уживання: з 28 332 слововживань слів на позначення думки та мови у словнику наведено тільки 7 483⁴⁹.

Як висновок: КС виконують важливу роль у конструкції семантичної сітки художнього тексту як істотні елементи мови та стилю автора. Саме вони реалізують у тексті найважливіші функції, створюючи центри лексико-семантичних полів. Ідея виявлення КС

⁴² Ibid. S.VII.

⁴³ Słownictwo estetyczne Cypriana Norwida. Warszawa, 1994.

⁴⁴ Korpysz T., Puzynina J. Wolność i niewola w pismach Cypriana Norwida. Warszawa, 1998.

⁴⁵ Kadyjewska A., Korpysz T., Puzynina J. Chrześcijaństwo w pismach Cypriana Norwida. Warszawa, 2000.

⁴⁶ Sobolewska K. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.2: Przestrzeń. Kraków 2002; Sękowska E. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.3: Dom. Kraków, 2002; Bartnicka B. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.4: Świat dźwięków. Kraków, 2002; Handke K. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.5: Świat barw. Kraków, 2002; Handke R. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.6: Walka, wojna, wojskowość. Kraków, 2002; Sędziak H. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.7: Myśl i mowa. Kraków, 2002; Bartnicka B. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.8: Świat doznań zmysłowych (węch, smak, dotyk). Kraków, 2007; Cygan S. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.9: Świat roślin. Kraków, 2007; Olszewska M. J. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.10: W kręgu meteorologii i astronomii. Kraków, 2007; Czachorowska, M. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.11: Topografia. Kraków, 2007; Sobolewska K. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego, T.12: Miasto i wieś. Kraków, 2007; Handke K., Handke R. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.13: Świat kobiet i świat mężczyzn. Kraków, 2007; Gabryś M. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T. 14: Niebo i piekło. Kraków, 2007.

⁴⁷ Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. Tom wstępny. Kraków, 2007. S.14.

⁴⁸ Bartnicka B. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T. 4. Kraków, 2002. S.7.

⁴⁹ Sędziak H. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego. T.7. Kraków, 2002. S.7–8.

дала численні плоди у польській лінгвістиці. З цього погляду проаналізовано спадщину багатьох письменників різних періодів: М.Рея (1505–1569), А.Мальчевського (1793–1826), А.Міцкевича (1798–1855), С.Гоцинського (1801–1876), Я.Залеського (1802–1886), Ю.Словацького (1809–1849), З.Красінського (1812–1859), Ц.Норвіда (1821–1883), А.Диганського (1839–1902), М.Конопницької (1842–1910), Б.Пруса (1847–1912), А.Сигетинського (1850–1923), А.Грушецького (1852–1929), Г.Запольської (1857–1921), Й.Савіцької (1859–1920), З.Недзведського (1864–1915), С.Жеромського (1864–1925), С.Виспянського (1869–1907), І. Домбровського (1869–1932), Т.Гайци (1922–1944), К. Бачинського (1921–1944).

Виділення КС сприяє глибшому розумінню основних ідей як окремих творів, письменників, так і цілих напрямів та стилів (романтизму, натуралізму). У полоністиці КС, виокремлені з застосуванням математичних категорій, дали змогу по-новому глянути на багаторазово досліджувані тексти класиків, зокрема А.Міцкевича, Ю.Словацького, Ц.Норвіда, Б.Пруса, виявити особливості їх творчої манери письма, порівняно з їхніми сучасниками, на тлі епохи.

Основний метод виокремлення КС – зіставлення кількісних величин словника досліджуваних текстів із аналогічними показниками загальномовного словника. Залежність між частотністю лексики певного типу і появою КС є важливим явищем з погляду стилістичного аналізу літературних творів⁵⁰. Оскільки в основному КС – це високочастотна лексика, яка входить до кола тематичних слів письменника, то між цими поняттями існують відношення інклюдії⁵¹. Величезна підготовча робота, що полягає в обчисленні індексу емпіричної ймовірності, вимагає точності та скрупульозності. Як зазначає Л.Моравська, “статистичний метод, застосований до лінгвістики, має величезну об’єктивну цінність, а кожен гуманітарій повинен у подиві схилити голову перед сумою математичних даних, необхідних для її пізнання і застосування”⁵².

Про актуальність досліджуваного питання свідчить також той факт, що методологічні засади виділення КС стали базою для сучасних комп’ютерних програм опрацювання текстів (наприклад, WordSmith, AntConc, Tropes та інші), які також мають функцію “ключові слова” (key words). Для їх виокремлення потрібно завантажити у програму аналізований текст і референційний корпус (тобто той, з яким треба порівняти основний текст), і програма автоматично подає список КС тексту.

Для українського мовознавства ця тема може бути цікавою з огляду на можливість виділення КС для творчості письменників, що вже мають кількісний аналіз лексики, скажімо, для Г.Сковороди, Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки та ін. Шляхом аналізу КС можна описати також особливу поетичну семантику авторського тексту.

⁵⁰Miodunka W. Swoistość słownictwa tematycznego // Język polski. 1976. No 3. S.180.

⁵¹Sambor J. Językoznawstwo statystyczne dla pracowników informacji naukowej. Warszawa, 1987. S.83.

⁵²Morawska L. Stylistyka statystyczna. Na marginesie prac P. Guirauda // Kwartalnik Neofilologiczny. 1959. N 6. S.51–59.

KEY WORDS OF POLISH WRITERS

Solomija BUK

*The Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000
Department for General Linguistics
solomija@gmail.com*

The article is devoted to the notion of key words in writer's heritage. The methodology and criteria of their separation as well as their meaning for the idiostyle analysis was defined on the material of many Polish researches. The lists of key words for over 20 Polish writers are given. The basic method of selection – comparison of the quantitative variables in the dictionary of the studied texts with those in the common language vocabulary was applied.

Key words: key words, frequency, frequency dictionary, index of empirical possibility.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА ЯЗЫКА ПОЛЬСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ

Соломія БУК

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000
Кафедра общего языкознания
solomija@gmail.com*

Статья посвящена понятию ключевых слов в языке писателя. На материале многих полонистических исследований определены методика и критерии их выделения, их значение для анализа идиостиля автора. Приведен перечень ключевых слов для более чем 20 польских писателей. Применен основной метод их выделения – сопоставление количественных величин словаря изучаемых текстов с аналогичными показателями общеязыкового словаря.

Ключевые слова: ключевые слова, частотность, частотный словарь, индекс эмпирической вероятности.

Стаття надійшла до редколегії 10.05.13.
Прийнята до друку 31.05.13.